

บำเพ็ญวิปัสสนาให้พ้นทุกข์

หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินุชโร

ญาติโยมทั้งหลายตั้งใจที่จะทำความสงบกันต่อไปเพื่อให้
เป็นปฏิบัติบูชาแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในเบื้องต้น
นี้อาตมาจะนำให้ว่าตามทุกคน ข้าพเจ้าระลึกถึงคุณ
พระพุทธเจ้า คุณพระธรรม คุณพระสงฆ์ คุณบิดามารดา คุณครู
บาอาจารย์ จงมาดลบันดาลให้ใจของข้าพเจ้าจงรวมลงเป็น
สมาธิ พุทโธ ธัมโม สังโฆ (๓ ครั้ง) พุทโธๆๆ

นึกไว้ในใจ นั่งขัดสมาธิ ขาขวาทับขาซ้าย มือขวาหงายทับ
มือซ้าย วางไว้บนตัก หลับตานึกพุทโธในใจ กำหนดใจไว้ที่ใจ
ไม่ให้ส่ายแส้ไปในทางอื่น ไม่ให้มีอารมณ์ พยายามที่จะกำจัด
มันออกไป

เราต้องคิดว่าเราเกิดมาคนเดียว ตายไปคนเดียว ไม่มีใคร
เมื่อเราหลับตาเหลือแต่ใจ มองไม่เห็นอะไร นอกจากใจดวงเดียว
ที่เราพากันเห็นก็คือสัญญาอุปาทานเท่านั้น แท้ที่จริงแล้วไม่มี
อะไรจริงๆ เมื่อหลับตาก็มองเห็นแต่ความรู้ มีความรู้อันเดียว

เมื่อหลับตาไปแล้วเป็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้นให้ทำจิตคือทำจิต
ให้มีอารมณ์อันเดียว เมื่อมีอารมณ์อันเดียว จิตย่อมจะเป็น
สมาธิ

การเป็นสมาธิของจิตนั้น ย่อมจะเกิดปีติความเอิบอิ่ม
ย่อมจะเกิดความสุขคือความสบาย ย่อมจะต้องเกิดความเบาตัว
แล้วก็มีความเบาความละเอียดละมุนละม่อม นั่นคือจิตสงบแล้ว
และจิตเป็นสมาธิแล้ว จิตที่เป็นสมาธินั้น มีปรากฏการณ์ต่างๆ
ให้เกิดขึ้น ไม่เหมือนกันกับที่เราอยู่โดยปรกติ ถ้าเราอยู่โดยปรกติ
ที่ไม่เป็นสมาธินั้น มันมีจิตรกรุงรังหรือคิดโน่นคิดนี่ มีความ
ฟุ้งซ่านต่างๆ อันนั้นคือตามปกติของจิตใจ

แต่พอเวลาเป็นสมาธิ จิตนี้จะผุดจากปรกติเดิมธรรมดา มา
อยู่ในฐานะหนึ่ง คือมาอยู่ในฐานะอีกฐานะหนึ่ง ฐานะนี้เป็นฐานะ
ที่เรียกว่าฌาน ฌานนั้นมีอยู่ ๔ ด้วยกัน **ปฐมฌาน** **ทุติยฌาน**
ตติยฌาน **จตุตถฌาน** ฌานที่มี ๔ คือปฐมฌาน มีองค์ ๕ คือ
วิตก **วิจารณ์** **ปีติ** **สุข** **เอกัคคตา**

วิตก วิจารณ์ันได้แก่การนึกพุทโธๆ เรียกว่าวิตก วิจารณ์ พอปิติ
เมื่อนึกพุทโธแล้ว จิตก็อยู่ที่พุทโธ ปิตีคือความขนพองสยองเกล้า
รู้สึกมันหวิวๆอะไรอย่างนี้ เรียกว่าปิตี ... วิตก วิจารณ์ ปิตี สุขก็คือ
ความสบาย เอกัคคตานั้นคือความเป็นหนึ่ง นี้เรียกว่าปฐมฌาน

ทุติยฌานนั้นก็มีอยู่องค์ ๓ วิตก วิจารณ์ ตัดออกไป การนึกพุท
โธนั้นไม่ต้องนึกแล้ว เหลือแต่ปิตี สุข เอกัคคตา เหลือแต่ความ
เอิบอímและความสบายและความเป็นหนึ่ง

ตติยฌานนั้นเหลืออยู่องค์ ๒ ตัดวิตก วิจารณ์ออกไป ตัดปิตี
ออกไป เหลือแต่สุขกับเอกัคคตา มีแต่ความสบายและความเป็น
หนึ่ง

จตุตถฌานที่ ๔ สุดท้ายนั้น ก็มีองค์ ๒ เช่นเดียวกัน คือมีแต่
อุเบกขาและเอกัคคตา เรียกว่าวิตก วิจารณ์ ตัดออกไป ความ
เอิบอímตัดออกไป ความสุขความสบายก็ตัดออกไป เหลือแต่
ความวางเฉยกับความเป็นหนึ่ง

ฌานทั้ง ๔ นี้เรียกว่า**รูปฌาน** เมื่อรูปฌานนี้ได้รับการ
พัฒนาหรือทำให้ยิ่ง รูปฌานนั้นจะกลับกลายเป็น**อรุพฌาน** คือ

จิตจะละเอียดลงไป จิตละเอียดลงไปนั้นก็กลับกลายเป็นอากาศ
ว่างเปล่า ไม่มีอะไรเรียกว่า **อากาศานัญจายตนฌาน** เมื่อจิตนี้
ได้รับการฝึกฝนละเอียดยิ่งขึ้นไปแล้ว ก็เหลือแต่ความรู้ ไม่มี
อะไรเหลือแต่ความรู้ เรียกว่า **วิญญานัญจายตนฌาน** เมื่อ
ได้รับการฝึกฝนจนกระทั่งหมดทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่มีอะไรแล้ว
อารมณ์อะไร ความสุขความอะไรก็ไม่มีหมด เรียกว่า **อา
ภิญญายตนฌาน** ในที่สุดถึงที่สุดของรูปฌาน ๔ นั่นคือ
จะว่าสัญญาาก็ไม่ใช่ ไม่ใช่สัญญาก็ไม่ใช่ เรียกว่าไม่มีอะไรเอา
เลย นั่นเรียกว่า **เนวสัญญานาสัญญายตนฌาน**

ทั้งหมดนี้เรียกว่า รูปฌานและอรุพฌาน ฌานทั้งหมดนี้นั้น
เป็นฌานที่เรียกว่า **ฌานโลกีย์** ฌานโลกีย์ผู้ที่บำเพ็ญฌาน
เหล่านี้ได้แล้ว ก็จะไปเกิดในชั้นพรหมโลก เลยชั้นสวรรค์ไป ก็ไป
เกิดในชั้นพรหมโลก จากพรหมธรรมดา จนกระทั่งถึงมหาพรหม
อย่างนี้คือผู้บำเพ็ญฌาน ฌานเหล่านี้มันไม่ใช่เกิดขึ้นทั้งหมดได้
ง่ายๆ ผู้ที่บำเพ็ญฌานที่เป็นรูปฌานและอรุพฌานนั้น ต้องใช้
เวลาอันยาวนาน บางทีหมดชีวิตก็ไม่ได้ บางทีพวกเขาก็ไปอยู่ใน

ป่าคนเดียวบำเพ็ญฌาน ก็ยังไม่ค่อยจะสำเร็จถึงขั้นนี้ ฌานพวกนี้ถ้าทำสำเร็จขึ้นมาแล้ว สามารถแสดงฤทธิ์ได้ เหาะเหิน เดินอากาศได้ มองดูจิตใจของคนได้ ระลึกชาติหนหลังได้ อย่างนี้ถือว่าได้สำเร็จฌาน แต่ฌานเหล่านี้มัน ไม่สามารถที่จะกำจัดกิเลสได้ กิเลสก็ยังอยู่ เพราะว่าไม่ใช่วิปัสสนาเป็นแต่เพียงสมถกรรมฐาน

สมถะนั้นถ้าเราบำเพ็ญฌานโดยสม่ำเสมอ อานิสงส์แห่งฌานก็ทำให้ไปบังเกิดเพียงแค่ขั้นพรหม ขั้นพรหมนั้นอายุยาวนานกว่าชั้นสวรรค์ถึง ๒๐ เท่า เมื่อไปอยู่ที่นั่นแล้วก็ลืม มีความสบายจนลืม แต่ที่สุดถึงที่สุดก็ต้องกลับมาในมนุษยโลกอีก นั่นคือเรียกว่ายังเวียนว่ายตายเกิด ผู้ที่ไม่ต้องการเวียนว่ายตายเกิดอีก หมายความว่าเมื่อบำเพ็ญฌานได้แล้ว เขาก็ยกอรุณ ฌานออกเสีย เอาแค่รูปฌาน ๔ คือปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน เอาแค่ฌาน ๔ นี้ เอาฌาน ๔ นี้มาเป็นกำลัง หันหน้าเข้าสู่วิปัสสนา

เมื่อหันหน้าเข้าสู่วิปัสสนาก็จะไปพบ**ไตรลักษณ์** ที่พระพุทธองค์ทรงตรัส ไตรลักษณ์นั้นมีเฉพาะในพระพุทธศาสนาอย่างเดียวเท่านั้น ศาสนาอื่นไม่มี เพราะฉะนั้นในศาสนาทุกศาสนาจึงไม่มีวิปัสสนา มีเฉพาะในพระพุทธศาสนา เพราะทุกคนนั้นปรารถนาแค่เพียงสวรรค์ ปรารถนาแค่เพียงความสุขในเมืองมนุษย์ แต่ว่าการที่สำเร็จมานั่นนั้น บางทีก็เกิดความเลื่อมเมื่อเกิดความเลื่อมแล้วก็ไปทำความชั่ว สามารถไปตกนรกได้ สามารถไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานได้ เพราะว่ายังไม่ใช่นิยตบุคคล เป็นอนิยตบุคคล ดังนั้นการเวียนว่ายตายเกิดหรือว่าการแปรเปลี่ยน ย่อมมีแก่ผู้บำเพ็ญมาน แต่ถ้าวัดผู้ใดหันเข้ามาสู่วิปัสสนานั้น วิปัสสนาเป็นทางเดียวเท่านั้น ที่จะทำคนให้พ้นทุกข์ คือพ้นจากความเกิดแก่เจ็บตายนี้ได้

ดังนั้นในวิปัสสนา พระพุทธองค์จึงทรงตรัสให้เกิดเป็นไตรลักษณ์ ไตรลักษณ์นั้นคือ**อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา** อนิจจังคือความไม่เที่ยง ทุกขังคือความเป็นทุกข์ อนัตตาคือความไม่ใช่

ตัวตน อย่างนี้ทั้งสามประการนี้ถ้าพิจารณาได้ ก็ถือว่าเราได้เริ่ม
วิปัสสนาแล้ว พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสว่า

สัพเพ สังขารา อนิจจา ตี สังขารทั้งหลายเป็นของไม่
เที่ยง

ยะทา ปัญญาเย ปัสสະติ เมื่อใดบุคคลผู้ใดทำให้เกิด
ปรากฏขึ้นแล้ว

อะถะ นิพพินทะติ ทุกเข จากนั้นผู้นั้นจะเกิดความเบื่อ
หน่าย

เอสะ มัคโค วิสุทฺธิยา นี่คือหนทางไปสู่พระนิพพาน

สัพเพ ธัมมา อนัตตาติ ธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตัวตน

ยะทา ปัญญาเย ปัสสະติ บุคคลผู้ใดทำให้เกิดปรากฏขึ้นแล้ว

อะถะ นิพพินทะติ ทุกเข บุคคลผู้นั้นย่อมจะบังเกิดความ
เบื่อหน่าย

เอสะ มัคโค วิสุทฺธิยา นี่คือหนทางพระนิพพาน

พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสยืนยันเช่นนี้ ต้องการที่จะให้พุทธบริษัทพ้นไปจากทุกข์เสีย ไม่ต้องมาพากันเวียนว่ายตายเกิด ลำบากลำบากกันอยู่ในเมืองมนุษย์นี้ เพราะฉะนั้นท่านจึงได้ยกวิปัสสนาขึ้นเพื่อให้พากันพิจารณา การพิจารณาทุกข์ การพิจารณาความไม่เที่ยง การพิจารณาถึงความไม่ใช่ตัวตนนั้น เป็นสิ่งที่จะต้องใช้มาน เราพิจารณาโดยที่ไม่มีมานนั้น ย่อมไม่ได้ เพราะฉะนั้นอย่างไรก็ตาม ก็ต้องบำเพ็ญมานอยู่ดี แต่ไม่จำเป็นต้องไปบำเพ็ญถึงอรุณมาน บำเพ็ญแต่เฉพาะรูปมาน เท่านั้นก็พอแล้ว แล้วก็เปลี่ยนมาพิจารณา

การพิจารณานั้นท่านให้พิจารณาเปรียบเหมือนกันกับผู้เดินเรือใบ เมื่อเวลาเดินเรือใบไปในกลางทะเล เมื่อเวลาลมจัดต้องลดใบ เมื่อเวลาลมพอดีก็กางใบ และเรือก็จะแล่นไปตามความประสงค์ หากว่ามีคลื่นก็ทอดสมออย่างนี้เป็นต้น ฉะนั้นก็ฉันทันนั้น บุคคลผู้ที่บำเพ็ญวิปัสสนาต้องพิจารณา แต่ว่าการพิจารณาถึงความไม่เที่ยง ความเกิดแก่เจ็บตายนั้น ไม่ใช่จะทำให้พิจารณาไปตลอด ก็เหมือนกันกับเรือใบที่แล่นไปในทะเลนั้น

ต้องไม่เล่นไปตลอด เมื่อเจอลมสลาตันหรือลมใหญ่ ต้องลดใบ
ทันที มิฉะนั้นเรือจะคว่ำ ถ้าหากว่าเมื่อเวลาจอดไม่ทอดสมอ ถูก
คลื่นตีมา เรือก็คว่ำ

เพราะฉะนั้นจึงเปรียบเหมือนกันกับผู้บำเพ็ญวิปัสสนา ผู้ที่
จะบำเพ็ญวิปัสสนานั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาแล้ว
และกลับคืนมาหาความสงบ เมื่อจิตสงบแล้วก็ยกออกไป
พิจารณาซักครู่หนึ่ง แล้วก็ย้อนกลับคืนมาทำความสงบใหม่
ไม่ให้พิจารณาไปตลอดเวลานั่งสมาธิ เมื่อพิจารณาเช่น
พิจารณาถึงความไม่เที่ยง ร่างกายของคนเรานี้ เกิดมาก็หนุ่ม
สาว เกิดมาแล้วทีนี้ก็แก่ไป เมื่อแก่ไปแล้ว เนื้อก็เหี่ยว หนังก็ยาน
ในที่สุดก็เกิดโรคภัยไข้เจ็บป่วยขึ้น นี่เค้าเรียกว่าเปลี่ยนแปลง
เปลี่ยนแปลง ต่อจากนั้นก็สิ้นลมหายใจก็เรียกว่าตาย เรียกว่า
อนิจจัง มันไม่เที่ยง เกิดขึ้นมาแล้วก็ตายไป อย่างนี้คือการ
พิจารณาวิปัสสนา

เมื่อพิจารณาอย่างนี้สักครู่หนึ่งก็วางเฉย คือหมายความว่าถึง
ว่า เราจะต้องตั้งต้นร่างกายอันนี้ไปตั้งแต่เด็ก และก็เป็หนุ่ม

เป็นสาว และก็แก่ชรา และก็มิโรครภัยเบียดเบียน และก็ตายไป
การพิจารณาอย่างนี้เรียกว่าวิปัสสนา แต่ต้องพิจารณาเพียงชั่ว
ระยะ เหมือนกันกับเรือแล่นไปในมหาสมุทร เรือใบ เมื่อถึงเวลา
ลมแรงก็ลดใบลง ถึงเวลาอันสมควรก็ทอดสมออย่างนี้เป็นต้น

เมื่อพิจารณาอย่างนี้แล้วก็มาพิจารณาถึงความทุกข์ ความ
เกิดนั้นก็ทุกข์ ความแก่ก็เป็นทุกข์ ความเจ็บก็เป็นทุกข์
ความตายก็เป็นทุกข์อย่างนี้ เมื่อพิจารณาอย่างนี้แล้ว เราก็
พิจารณาให้ยิ่งขึ้นไปว่า มันทุกข์อย่างไร เช่นเมื่อเวลาเจ็บป่วย
ขึ้นมา มันทุกข์แค่ไหน เมื่อเวลาไม่มีสิ่งที่เราต้องการมันเกิด
ความทุกข์แค่ไหน เมื่อเราต้องการสิ่งใดไม่สมปรารถนามันทุกข์
แค่ไหน ในเมื่อเวลาคนรักคนชอบของเราต้องตายไป เราทุกข์แค
่ไหน อย่างนี้เค้าเรียกว่า**ทุกข์ขัง** คือความเป็นทุกข์ ย่อมจะต้อง
เกิดขึ้น เมื่อพิจารณาอย่างนี้แล้วก็ถือว่าเป็นวิปัสสนาอีกส่วน
หนึ่ง

อนัตตาคือความไม่ใช่ตัวตนนั้น เราต้องพิจารณาว่า อัน
ร่างกายของเรานี้มันเป็นเพียง**ธาตุทั้ง ๔** ดิน น้ำ ไฟ ลม

เท่านั้น ส่วนที่เป็นลักษณะแข็งก็เรียกว่าดิน ส่วนที่เป็นลักษณะ
อ่อนเหลวก็เรียกว่า น้ำ ส่วนที่พัดไปพัดมาก็เรียกว่า ลม ส่วนที่
ทำให้ร่างกายอบอุ่นก็เรียกว่า ไฟ มันเป็นธาตุทั้ง ๔ จึงไม่ใช่
ตัวตนแต่อย่างใด ทั้ง ๓ ประการนี้มันเป็นเรื่องของการทำงาน
กระแสนจิต คนเรานั้นรักสวยรักงาม คนเรานั้นไม่อยากพูดถึงกอง
ทุกข์ คนเรานั้นถือว่าเป็นตัวเป็นตนจริงๆ ไม่ใช่ว่าไม่ใช่ตัวตน นี่
เราก็กันมา แล้วเรารู้จักกันมาโดยนัยนี้

แต่วิปัสสนานั้นเป็นส่วนที่ทวนกระแส คือทวนกระแสของ
โลก เมื่อเค้าวว่าตัวตน วิปัสสนาก็อ่าไม่ใช่ตัวตน เมื่อเขาว่าเที่ยง
วิปัสสนาก็อ่าไม่เที่ยง เมื่อเขาว่าเป็นสุข วิปัสสนาก็อ่าเป็นทุกข์
อย่างนี้ ถ้าผู้ที่มาบำเพ็ญ พิจารณาแล้ว พิจารณาเล่า เรียกว่า
พิจารณาหลายครั้งเหลือเกิน ครั้งแล้วก็ครั้งเล่า มันก็จะเกิดสิ่ง
หนึ่งขึ้นมา สิ่งนั้นก็คือ**วิปัสสนา**

วิปัสสนานั้นมี ๘ ประการ นับไปตั้งแต่ **นิพพิทาญาณ มุญจิจ
ตุกัมมยตาณาน ภังคญาณ** เป็นต้น ญาณนั้นได้แก่ความหยั่งรู้
หรือสิ่งที่พอเพียงแห่งความต้องการแล้วเกิดขึ้น เรียกว่าญาณ

ในการที่พิจารณาให้เกิดความเบื่อหน่ายขึ้นนั้น ความเบื่อหน่าย
เค้าเรียกว่า **นิพพิทาญาณ** ถ้าญาณใดเกิดขึ้นเหมือนกันกับนก
กระโทที่อยู่ในกรง พยายามอยากจะทำจะรูกรง เรียกว่าสับกรง
อยู่เรื่อย นั่นเรียกว่า **มูญจิตุกัมยตาณ** หรือ วิปัสสนาญาณ
หนึ่งที่เกิดขึ้นนั้น เห็นความเสื่อมสลายหมดเกลี้ยง ไม่มีอะไร
เหลือ อย่างนี้เรียกว่า **ภังคญาณ** ถ้าเราทำได้อย่างนี้ ก็วิปัสสนา
ก็เกิดขึ้นกับเราแล้ว

แต่วิปัสสนาที่เกิดขึ้นนั้นพึงพากันเข้าใจว่า ไม่ใช่สำเร็จ ยังไม่
สำเร็จ วิปัสสนานั้นเรียกว่าเป็นเพียงการกระทำอันหนึ่ง
เพื่อที่จะให้เป็นการขัดเกลาจิตให้บริสุทธิ์ขึ้นตามลำดับ แต่ยังไม่
ใช่ถึงขั้นสำเร็จ ถ้าขั้นสำเร็จนั้นจะต้องบำเพ็ญวิปัสสนาไปอีก
ให้เกิดนิพพิทาญาณนั้นนับครั้งไม่ถ้วน เมื่อบำเพ็ญจิตให้เกิด
ความเบื่อหน่ายหรือเกิดความที่มีจิตคิดอยากออกเหมือนนก
กระโทที่สับกรงอยู่ หรือเหมือนกันกับมองเห็นหมดสิ้นทุกอย่าง
อย่างนี้เรียกว่าวิปัสสนา ถ้าเกิดอย่างนี้ขึ้นมากก็ต้องให้เกิด
อย่างนี้ขึ้นไปตลอด

ผู้ที่บำเพ็ญวิปัสสนาอย่างจริงจังนั้น เขาจะต้องกำหนดให้
รู้ว่า การทำจิตให้เกิด**นิพพิททาญาณ**นั้นให้เกิดขึ้นมาได้อย่างไร
เราได้กำหนดจิตอย่างไร เราได้พิจารณาอย่างไร ให้จดจำเอาไว้
แล้วก็ทำอย่างนั้นอีก ความนิพพิททาญาณก็จะเกิดต่อไป
ตามลำดับ อันนี้การที่จะพิจารณาให้เห็นเช่นนั้น ด้วยอำนาจ
แห่งกระแส คือกระแสจิตที่ได้รับการฝึกฝนมาแล้วนั่นเอง

ถ้าบุคคลบำเพ็ญให้เกิดขึ้นเช่นนั้นได้แล้ว บุคคลผู้นั้นก็จะได้
ไปพบความรู้อันหนึ่ง ความรู้อันหนึ่งนั้น เป็นความรู้ที่เรียกว่า
ทวนกระแสจิต ผู้ที่มองเห็นความทุกข์คือร่างกายอันนี้ต้องแตก
สลายไป ตัวผู้เห็นย่อมจะต้องมี การแตกสลาย การมองเห็นนั้นก็
เหมือนกับไฟฉาย เมื่อเราฉายแสงออกไป ที่สำคัญที่สุดคือตัวไฟ
ฉาย ตัวไฟฉายนั้นจึงจะถือว่าเป็นตัวต้นตระกูลหรือเรียกว่าเป็น
ตัวต้นทาง ถ้ามีไฟฉายอยู่แล้วจะส่องแสงสว่างเมื่อไรก็ได้ หรือ
เมื่อเราที่จะมองพิจารณาเห็นร่างกายทุกส่วน เห็นความแก่
ความตาย เราก็ต้องทวนกระแสจิตว่าใครเป็นผู้เห็น ผู้เห็นนั้น
แหละเรียกว่าเป็นตัวต้นตระกูล หรือเรียกว่า**ฐิติภูตัง**

เมื่อเราทวนกระแสจิตมาถึงที่ตั้งของจิตได้นั้นเรียกว่าสำเร็จ
คือสำเร็จขั้นหนึ่ง แต่จะเป็นขั้นไหนนั้นเราไม่ต้องไปสมมุติมันขึ้น
แต่ถือว่าสำเร็จขั้นหนึ่ง การทวนกระแสจิตที่จะกลับคืนเข้ามาถึง
ที่ตั้งของจิตนั้นจะต้องทวนกระแสหลายครั้ง จึงจะทวนกระแส
กลับคืนมาตั้งได้ เหมือนกับผู้ที่มองเห็นความแก่ความตายของ
ร่างกายนี้ แล้วก็ทวนกระแสถามว่าใครเป็นผู้เห็นอยู่อย่างนี้
ตลอด ก็จะมีวันหนึ่ง วันหนึ่งเมื่อถึงจุดความเพียงพอแล้ว จะ
ตกหนองอ้อ “อ้อ อยู่นี้เองหรือ” ถ้าถึงเช่นนั้นแล้ว เรียกว่าผู้
นั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีบารมีสูง สามารถที่พบได้

ถ้าเมื่อพบได้แล้ว ผู้นั้นก็จะเจริญวิปัสสนาได้อย่าง
คล่องแคล่ว หรือหมายความว่า เป็นผู้จับไฟฉายได้ เมื่อจับไฟ
ฉายได้อยากจะฉายเมื่อไรก็ฉายได้เมื่อนั้น เพราะฉะนั้นเรื่องของ
วิปัสสนานี้จึงเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน และจำเป็นที่จะต้องใช้
วิธีการดังกล่าวมาแล้ว จึงจะเป็นวิปัสสนาได้ ถ้าบำเพ็ญ
วิปัสสนาได้แล้ว ที่สุดถึงที่สุด จะมีสิ่งที่เกิดขึ้นถึง ๗ ประการ
ด้วยกัน สิ่งที่จะปรากฏถึง ๗ ประการนั้นคือวิสุทธิ ๗ ประการ

วิสุทธิ ๗ ประการนั้น นับมาตั้งแต่หนึ่ง จิตตวิสุทธิ สีลวิ
สุทธิ กังขาวิตรณวิสุทธิ ญาณะวิสุทธิ (ญาณทัสสนะวิสุทธิ)
ปฏิบัติภาณทัสสนะวิสุทธิ ทั้ง ๗ ประการ (อ่านเพิ่มเติมได้ที่
หมายเหตุ ๑) นี้เรียกว่าความบริสุทธิ์ ๗ ประการ ความบริสุทธิ์
๗ ประการที่จะเกิดขึ้นได้นั้น เกิดขึ้นได้จากวิปัสสนา และเป็น
เครื่องหรือเป็นสัญลักษณ์ ที่จะบอกให้เห็นว่าได้ดำเนินวิปัสสนา
มาเข้าขั้นแล้ว จึงจะปรากฏวิสุทธิ ๗ ประการนี้ขึ้นเริ่มต้นมา
ตั้งแต่ จิตตวิสุทธิ ก็คือความบริสุทธิ์ของใจ ความบริสุทธิ์ของใจ
นั้นคือการที่ทำสมาธิ ไม่ได้คิด คือไม่ได้คิดอยากจะไปอวดอ้าง
ใคร หรือทำสมาธินี้เป็นกุศโลบาย หรือทำสมาธินี้เพื่อที่จะเอาไป
อิงอ้างอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง จิตผู้ที่เป็นจิตตวิสุทธินั้น ไม่มี
ความที่ไม่บริสุทธิ์อย่างนี้ไม่มี ถ้าถึงขั้นนี้แล้ว จิตนั้นจะแน่วแน่
แล้วก็ไม่มีที่จะไปคิดร้ายแก่ใคร และไม่ได้คิดอาฆาตใครเป็นต้น
เรียกว่าจิตตวิสุทธิ อันนี้เป็นสัญลักษณ์ของวิปัสสนา

และศีลวิสุทธินั้น ศีลนั้นจะเกิดขึ้นโดยที่ไม่ต้องไปรับเอากับ
ใคร จะเกิดวิวัติขึ้นมาในจิต หรือเรียกว่าสำเร็จขึ้นมาในจิตของ

บุคคลผู้นั้น เช่นจะไปฆ่าสัตว์ก็ฆ่าไม่ได้ เพราะว่าจิตมันถึงชะ
แล้ว คีลมันบริสุทธิ์ด้วยสามารถแห่งสมาธิแล้ว คือใครจะบังคับ
ให้ฆ่ามัน ฆ่าไม่ได้แน่ นี่เป็นความบริสุทธิ์ของศีล เกิดขึ้นมาเอง
หรือใครจะไปบังคับให้ขโมยอย่างนี้ จะไปบังคับหรือจะไปฆ่าเอา
ชีวิตแล้วให้ไปขโมย ก็ทำไม่ได้ หรือการที่จะประพฤตินิ
กาเมสุมิจฉาจาร ผิดประเวณี จะไปบังคับให้ทำยอมไม่ได้ มัน
เกิดขึ้นมาในศีลในตัวเองอย่างนี้ หรือการที่จะให้ไปโกหก
หลอกลวงใคร อย่างนี้ก็โกหกไม่ได้ หรือจะไปบังคับให้ดื่มกินซึ่ง
สุราเมรัยยาเสพติดอย่างนี้ ก็กินไม่ได้ เพราะว่าความบริสุทธิ์นั้น
เกิดขึ้นมาจากวิปัสสนาแล้ว เพราะมามองเห็นว่าสิ่งเหล่านั้นทำ
ไม่ได้ ถึงแม้ว่าใครจะมาบังคับให้ทำก็ทำไม่ได้ นี่คือศีลเกิดขึ้นมา
จากลักษณะของการเจริญวิปัสสนา ผู้ที่เจริญวิปัสสนาเข้าขั้น
คือทำไม่ได้ทั้งห้าศีลที่จะล่วงละเมิดนั้น ทำไม่ได้ ท่านเรียกว่า
ศีลวิสุทธิ

จากนั้นก็**เป็นกัณหาวิตรณวิสุทธิ** คือความสงสัย ความ
สงสัยว่าพระพุทธเจ้ามีจริงหรือไม่ พระธรรมมีจริงหรือไม่

พระสงฆ์มีจริงหรือไม่ สวรรค์มีจริงหรือไม่ นรกมีจริงหรือไม่ แล้ว
อมตธรรม วิปัสสนา หรือสังฆธรรมนี้มีจริงหรือไม่ ไม่ต้องไปถาม
คือไม่มีความสงสัยและไม่ได้คิดสงสัยเลย เพราะจะไปสงสัย
ไม่ได้ในเมื่อเค้ามองเห็นซึ่งสังฆธรรม บังเกิดนิพพิททาญาณความ
เบื่อหน่ายขึ้นมาแล้ว เห็นจริงแจ้งประจักษ์ เพราะฉะนั้นความ
สงสัยจึงตัดไปได้เลย จึงเรียกว่ากัṅขาวิตรณวิสุทธิ

ญาณะวิสุทธิ คือความหยั่งรู้ ความหยั่งรู้นั้นคือ**นิพพิททา**
ญาณที่เกิดขึ้น นิพพิททาญาณที่เกิดขึ้นนั้นแหละคือความหยั่งรู้
คือตัวญาณ เรียกว่าญาณะวิสุทธิ ไม่ใช่ไปคิดเบื่อเอา หรือไม่ไช้
ไปคิดเดาเอาว่าชั้นจะเบื่อหน่าย หรือไปคิดเดาเอาว่า โอ้โฮ ชั้นนี้
เป็นทุกข์ ไม่อยากจะออกอะไรแล้ว หรือฉันนี่คิดเอาว่า โอ้ ฉันพ้น
ทุกข์แล้ว ไม่ใช่คิดเอา แต่ว่าญาณนี้จะต้องเกิดขึ้นเอง เมื่อญาณ
เกิดขึ้นแล้วก็เป็นความบริสุทธิ์ ไม่ใช่ญาณนี้ภิกษุญาณคิด
ญาณะทัสสนะ นอกจากที่ว่าจะมีความหยั่งรู้แล้ว ก็ยังมี
ความเห็น คือนอกจากรู้แล้วก็เห็นด้วย หลับตาลงไปเห็นสัง
ฆธรรมไปเลย

ในที่สุดท้ายคือ**ปฏิบัติทาณะ** ผู้นั้นจะต้องเป็นผู้ทำด้วย ฐ ด้วย เห็นด้วยทั้งสามประการเกิดขึ้นพร้อมกัน อย่างนี้เรียกว่าวิสุทธิ ๗ ประการ อันเป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นถึงผู้นั้น ได้ ดำเนินวิปัสสนาเป็นผลสำเร็จขึ้นแล้ว ในเรื่องของสมณะก็ดี ในเรื่องของวิปัสสนาก็ดี ในเรื่องของวิสุทธิ ๗ ประการก็ดี ทั้งหมดนี้ จะไปรวมกัน กลับกลายเป็นองค์แห่งการตรัสรู้ องค์แห่งการตรัสรู้ นั้นมีอยู่ ๗ ประการคือ โพชฌงค์ ๗

โพชฌงค์คือองค์แห่งการตรัสรู้ นั้นนับไปตั้งแต่ โพชฌงค์คือ **สติโพชฌงค์ ปติโพชฌงค์ ปัสสัทธิโพชฌงค์ วิริยะโพชฌงค์** ไปจนกระทั่งถึง**อุเบกขาโพชฌงค์** (อ่านเพิ่มเติมได้ที่ หมายเหตุ ๒) โพชฌงค์คือองค์แห่งการตรัสรู้ นั้นต้องมีสติ เรียกว่าความมั่นคงแห่งสติ ความมั่นคงแห่งสตินั้น สติจะต้อง กำหนดอยู่ในอนิจจัง ในทุกขัง ในอนัตตา คือสตินั้นจะกำหนดอยู่ในไตรลักษณ์อยู่ตลอดเวลา เมื่อสติกำหนดอยู่ในไตรลักษณ์ตลอดเวลา ก็เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ อันนี้เรียกว่าองค์แห่งการ

ตรัสรู้ องค์แห่งการตรัสรู้นั้นคือการภาวิโต พหุลิกโต สติ
สัมโพชฌงค์

โพชฌังโค สะติสังขาโต

ธัมมานัง วิจะโย ตะถา

วิริยัมปีติปัสสัทธิ

โพชฌังคา จะ ตะถาปะเร

สะมาธูปะกัชะโพชฌังคา

สัตเตเต สัพพะทัสสีนา

มุณินา สัมมะทักขาตา

ภาวิตา พะหุลิกะตา

ที่พระท่านสวดโพชฌงค์นั้นแหละ นั้นแหละคือองค์แห่งการ
ตรัสรู้เรียกว่าเมื่อเป็นวิปัสสนาแล้วก็เข้ามาถึงโพชฌงค์ สตินั้น
จะต้องอยู่กับอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาอยู่ตลอด และเป็นผู้ที่วาง
อุเบกขาได้ ในเมื่อมีสิ่งที่มากระทบ จะเป็นสิ่งที่มาหลอกหลอน
ว่าเราได้สำเร็จบ้าง หลอกหลอนว่าเราได้ขั้นนี้ขั้นนั้นบ้าง สิ่ง

เหล่านี้มาหลอกหลอนไม่ได้ เพราะว่าป็นอุเบกขาโพชฌงค์
เสียแล้ว

เพราะฉะนั้นในการปฏิบัตินั้นย่อมจะมีหนทางที่ทำให้เรารู้ ที่
แสดงอันนี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาเรียกว่า**ปรมัตถ**
ธรรม ปรมัตถธรรมที่แสดงมาวันนี้นั้น เป็นธรรมะชั้นสูง เรียกว่า
สูงสุดของพระพุทธศาสนา และก็ป็นธรรมที่สมควรแก่
การศึกษาอย่างยิ่ง ถ้าเรายังไม่เข้าใจ เราก็พยายามฟังให้บ่อย
แล้วเกิดความเข้าใจ เมื่อเข้าใจธรรมะปรมัตถ์นี้เมื่อไร จิตนั้นก็
ถือว่าสูงแล้ว บุคคลผู้นั้นจะเป็นผู้ที่ไม่มีการตกต่ำป็นธรรมดา
เรียกว่าปิดอบายภูมิจได้โดยสิ้นเชิง การปิดอบายภูมิ อบายภูมิก็
คือนรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน สี่ประการนั้นเรียกว่า
อบายภูมิ ผู้ที่บำเพ็ญวิปัสสนาเข้าขั้นแห่งปรมัตถ์นั้นย่อมปิด
อบายภูมิทั้ง ๔ นี้ได้ ต่อกไปก็นั่งสมาธิกันอีกซักพักต่อกไป

ที่มา: <https://youtu.be/U9x2mo4Jyc8>

หมายเหตุ ๑

วิสุทธิ 7 (ความหมดจด, ความบริสุทธิ์ที่สูงขึ้นไปเป็นขั้นๆ, ธรรมที่ชำระสัตว์ให้บริสุทธิ์ ยังไตรสิกขาให้บริบูรณ์เป็นขั้นๆ ไป โดยลำดับ จนบรรลุจุดมุ่งหมายคือนิพพาน — purity; stages of purity; gradual purification)

1. สีลวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งศีล คือ รักษาศีลตามภูมิขั้นของตนให้บริสุทธิ์ และให้ขึ้นไปเพื่อสมาธิ — purity of morality) วิสุทธิมรรคว่าได้แก่ ปาวิสุทธิศีล 4 [160]

2. จิตตวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งจิต คือ ฝึกอบรมจิตจนบังเกิดสมาธิพอเป็นบาทฐานแห่งวิปัสสนา — purity of mind) วิสุทธิมรรคว่าได้แก่ สมาบัติ 8 พร้อมทั้งอุปปจาร

3. ทิฏฐิวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งทิฏฐิ คือ ความรู้เข้าใจมองเห็นนามรูปตามสภาวะเป็นจริง เป็นเหตุข่มความเข้าใจผิดว่าเป็นสัตว์บุคคลเสียได้ เริ่มดำรงในภูมิแห่งความไม่หลงผิด — purity of view; purity of understanding) จัดเป็นขั้นกำหนดทุกขสัจจ์

4. กังขาวิตรณวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งญาณเป็นเหตุข้ามพ้นความสงสัย, ความบริสุทธิ์ขั้นที่ทำให้กำจัดความสงสัยได้ คือ กำหนดรู้ปัจจัยแห่งนามรูปได้แล้วจึงสิ้นสงสัยในกาลทั้ง 3 — purity of transcending doubts) ข้อนี้ตรงกับ ธรรมฐิติญาณ หรือ ยถาภูตญาณ หรือ สัมมาทสฺสนะ จัดเป็นขั้นกำหนดสมุทัย สัจจ

5. มัคคามัคคญาณทสฺสณวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งญาณที่รู้เห็นว่าเป็นทางหรือไม่ใช่ทาง คือ เริ่มเจริญวิปัสสนาต่อไปด้วยพิจารณากลาป จนมองเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปแห่งสังขารทั้งหลาย อันเรียกว่าอุทยัพพยานุปัสสนา เป็นตรุณวิปัสสนา คือวิปัสสนาญาณอ่อนๆ แล้วมีวิปัสสนูปกิเลส เกิดขึ้น กำหนดได้ว่าอุปกิเลสทั้ง 10 แห่งวิปัสสนานั้นมิใช่ทาง ส่วนวิปัสสนาที่เริ่มดำเนินเข้าสู่วิถีนั่นแลเป็นทางถูกต้อง เตรียมที่จะประคองจิตไว้ในวิถีคือ วิปัสสนาญาณนั้นต่อไป — purity of the knowledge and vision regarding path and not-path) ข้อนี้จัดเป็นขั้นกำหนดมัคคสัจจ

6. ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งญาณอันรู้เห็นทางดำเนิน คือ ประกอบความเพียรในวิปัสสนาญาณทั้งหลายเริ่มแต่อุทยัพพยานุปัสสนาญาณ ที่พ้นจากอุปกิเลสดำเนินเข้าสู่วิถีสู่ทางแล้วนั้น เป็นต้นไป จนถึงสัจจานุโลมิกญาณ หรืออนุโลมิกญาณ อันเป็นที่สุดแห่งวิปัสสนา ต่อแต่นี้ก็จะเกิดโคตรภูญาณ คั่นระหว่างวิสุทธิข้อนี้กับข้อสุดท้าย เป็นหัวต่อแห่งความเป็นปุถุชนกับความเป็นอริยบุคคล โดยสรุป วิสุทธิข้อนี้ ก็คือ วิปัสสนาญาณ 9 — purity of the knowledge and vision of the way of progress)

7. ญาณทัสสนวิสุทธิ (ความหมดจดแห่งญาณทัสสนะ คือ ความรู้ในอริยมรรค 4 หรือ มรรคญาณ อันเกิดถัดจากโคตรภูญาณ เป็นต้นไป เมื่อมรรคเกิดแล้วผลจิตแต่ละอย่างย่อมเกิดขึ้นในลำดับถัดไปจากมรรคญาณนั้นๆ ความเป็นอริยบุคคลย่อมเกิดขึ้นโดยวิสุทธิข้อนี้ เป็นอันบรรลุมูลที่หมายสูงสุดแห่งวิสุทธิ หรือไตรสิกขา หรือการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น — purity of knowledge and vision)

วิสุทธิ 7 เป็นปัจจัยส่งต่อกันขึ้นไปเพื่อบรรลุนิพพาน ดุจรถ 7
ผลัดส่งต่อกันให้บุคคลถึงที่หมาย โดยนัยดังแสดงแล้ว

หมายเหตุ ๒

โพชฌงค์ 7 (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ —
enlightenment factors)

1. สติ (ความระลึกได้ สำนึกพร้อมอยู่ ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับ
เรื่อง — mindfulness)
2. ธรรมวิจยะ (ความเพ้นธรรม, ความสอดส่องสืบค้นธรรม
— truth-investigation)
3. วิริยะ (ความเพียร — effort; energy)
4. ปีติ (ความอิมใจ — zest)
5. ปัสสัทธิ (ความสงบกายสงบใจ — tranquility;
calmness)
6. สมาธิ (ความมีใจตั้งมั่น จิตแน่วในอารมณ์ —
concentration)

7. อุเบกขา (ความมีใจเป็นกลางเพราะเห็นตามเป็นจริง —
equanimity)

ที่มา: พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม